

УДК 330.341.1

DOI: 10.25140/2411-5215-2019-4(20)-320-333

*Максим Дубина, Ірина Садчикова, Наталія Чийпеш***КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ РОЗГЛЯДУ СУТНОСТІ ДЕФІНІЦІЙ
«ІННОВАЦІЯ», «ФІНАНСОВА ІННОВАЦІЯ» ТА «КРЕДИТНА ІННОВАЦІЯ»***Максим Дубина, Ірина Садчикова, Наталія Чийпеш***КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ РАССМОТРЕНИЯ СУЩНОСТИ
ДЕФИНИЦИЙ «ИННОВАЦИЯ», «ФИНАНСОВАЯ ИННОВАЦИЯ»
И «КРЕДИТНАЯ ИННОВАЦИЯ»***Maksym Dubyna, Iryna Sadchykova, Natalia Chiipesh***CONCEPTUAL PROVISIONS OF CONSIDERING THE ESSENCE
OF DEFINITIONS «INNOVATION», «FINANCIAL INNOVATION»
AND «CREDIT INNOVATION»**

У статті досліджено теоретичні підходи до визначення понять «інновація», «фінансова інновація» та «кредитна інновація», розкрито їх схожість та відмінність. Виявлено особливості тлумачення терміна «інновація», запропонованого різними дослідниками, та наведені їх інтерпретації. Досліджено теоретичні аспекти визначення суті та наведено характеристику фінансових інновацій, що використовуються у фінансовому секторі. Фінансову інновацію визначено як певне нововведення або якісну зміну в діяльності фінансових ринків і фінансових інститутів. Проаналізовано сутність «кредитних інновацій» та представлено основні стратегії їх впровадження в кредитних організаціях.

Ключові слова: інновація; новизна; нововведення; фінансова інновація; фінансовий ринок; кредитна інновація; ринок кредитних послуг.

Табл.: 2. Бібл.: 38.

В статье исследованы теоретические подходы к определению понятий «инновация», «финансовая инновация» и «кредитная инновация», раскрыты их общие и различные черты. Выявлены особенности толкования термина «инновация», предложенного разными исследователями, и приведены их интерпретации. Исследованы теоретические аспекты определения сути и приведены характеристику финансовых инноваций, используемых в финансовом секторе. Финансовую инновацию определено как некое новшество или качественное изменение в деятельности финансовых рынков и финансовых институтов. Проанализированы сущность «кредитных инноваций» и представлены основные стратегии их внедрения в кредитных организациях.

Ключевые слова: инновация; новизна; нововведение; финансовая инновация; финансовый рынок; кредитная инновация; рынок кредитных услуг.

Табл.: 2. Библ.: 38.

Within the article, theoretical approaches to the definition of "innovation", "financial innovation" and "credit innovation" are studied, their similarity and difference are revealed. Peculiarities of the interpretation of the term "innovation" proposed by different researchers are revealed, and their interpretations are submitted. Theoretical aspects of the essence of financial innovations used in the financial sector are researched, and their characteristics is given. Financial innovation is defined as a certain innovation or qualitative change in the activities of financial markets and financial institutions. The essence of "credit innovations" is analyzed, and the main strategies for their implementation in credit institutions are presented.

Keywords: innovation; novelty; novation; financial innovation; financial market; credit innovation; credit services market.

Table: 2. References: 38.

JEL Classification: O30

Постановка проблеми. Глобальна економічна система нині перебуває в середовищі цифровізації, активного створення нових технологій у різних сферах та галузях світового господарства, які ґрунтуються на акумулюванні значних масивів даних із подальшим їх опрацюванням і використанням для економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності товарів, послуг, країн.

Ринок фінансових послуг і, зокрема, ринок кредитних послуг, також уже перебувають у середовищі інноваційного оновлення, трансформацій форм надання позик, здійснення інвестицій, можливостей акумулювання великих масивів даних про клієнтів і швидкого їх опрацювання. Новітні технології змінюють традиційні сфери роботи фінансових установ: маркетинг, управління, економіка, операційна діяльність, кадрове забезпечення. Усі зазначені компоненти функціонування кредитної установи вже зазнали змін і продовжують змінюватися під тиском нових і кращих інноваційних рішень.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Проте, з іншого боку, фінансові установи, а саме: комерційні банки, фінансові компанії, глобальні фінансові конгломерати активно долучилися до процесів цифровізації не лише в ролі споживачів новітніх технологій, але і їх виробників, центрів продукування нових ідей та рішень. Це дозволило їм у досить короткі терміни впровадити в життя низку новітніх технологій, які змінили традиційну сферу фінансових послуг, зокрема й ринок кредитних послуг. Відповідно, швидкі зміни, що відбуваються у сфері інноваційного розвитку ринку фінансових послуг, розробки нових технологій та реалізації ідей, зумовлюють актуальність проведення досліджень у цій сфері, поглиблення теоретичних та прикладних аспектів створення і використання інновацій у фінансовій та, зокрема, кредитних сферах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретичних підходів щодо розкриття змісту поняття «інновація» присвячені праці таких вітчизняних та закордонних учених, як Й. Шумпетер, К. Фрімен, Б. Санто, Ф. Хаберланд, Б. Твісс, М. Портер, Е. Тоффлер, Ф. Ніксон, Дж. Нейсбит, П. Лелон, Е. Менсфілд, К. Найт, Х. Барнет, П. Друкер, С. Валдайцев, Н. Маренков, В. Ільчук, А. Кругліков, К. Галстян, А. Фатхутдінов, А. Мединській, А. Яковлев, А. Черваньов, Л. Нейкова, Л. Антонюк, В. Савчук, А. Поручник, А. Пригожин, М. Туган-Барановський, М. Кондратьєв та ін.

Важливий внесок у розвиток теоретичних засад формування та використання фінансових інновацій зробили такі відомі закордонні та вітчизняні науковці, як В. Волков, П. Друкер, В. Жупанін, Д. Кокурін, В. Кротюк, Б. Мільнер, В. Міщенко, С. Міщенко, Ф. Мишкін, Р. Наполі, С. Науменкова, Т. Орлова, Н. Пантелеєва, Дж. Сінкі-мол., П. Туфано, І. Шумило та ін.

Розгляду інновацій на кредитному ринку присвятили свої праці А. Андрєєва, І. Езангіна, А. Войтович, Б. Кишакевич, К. Ковалевський, В. Лурье, Г. Миськів, Е. Петрикова, Д. Родін, О. Третьякова та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Проте, враховуючи наукові здобутки значної кількості вітчизняних та закордонних дослідників, варто відзначити недостатню опрацьованість теоретичних та прикладних аспектів створення та впровадження в роботу фінансових установ кредитних інновацій. Існує необхідність у поглибленні концептуальних положень змісту таких інновацій, їх типів.

Метою статті є визначення авторського підходу до розуміння сутності категорії «кредитна інновація» на основі проведення ґрунтовних теоретичних досліджень аналізу змісту дефініцій «інновація» та «фінансова інновація».

Викладення основного матеріалу. Термін «інновація» вперше з'явився в наукових дослідженнях ще у XIX ст. і означало введення деяких аспектів однієї культури в іншу. У той час це розглядалося як проникнення європейських звичаїв і способів організації у традиційні азійські й африканські суспільства. І лише на початку XX ст. почали вивчатися закономірності технічних нововведень, хоча ще у XVIII ст. А. Сміт у своїй роботі «Дослідження про природу і причини багатства народів» констатував особливу роль технологічних інновацій у забезпеченні зростання продуктивності праці [26, с. 13–19].

Початкові інноваційні теорії належать західноєвропейським дослідникам В. Зомбарту та В. Мітчерліху. Так, В. Зомбарт вважав капіталістичне підприємство основою економічного механізму, головною функцією якого є отримання прибутку за рахунок реалізації технічних нововведень у матеріалізованому вигляді. Вважаючи процес поширення нововведень основоположним для капіталістичної економіки, В. Зомбарт характеризував підприємця як носія технічного прогресу. У свою чергу В. Мітчерліх вагомому увагу присвятив дослідженню ролі підприємця в розвитку бізнесу. Автор підкреслює важливість врахування нових ідей окремих суб'єктів для підвищення ефективності роботи. Утворення теорій інноваційного розвитку в їх сучасному вигляді є ре-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

зультатом праці тих учених, які сфокусували свою увагу на пізнання причин виникнення нерівномірного економічного розвитку в різних країнах. Серед них англійські економісти Х. Кларк і В. С. Джевонс, голландські економісти Я. Ванн Гельдерен і С. Де Вольф, український економіст М. Туган-Барановський. Усі вони схилилися до думки, що причинами економічних коливань є екзогенні чинники. І лише російський економіст М. Кондратьєв, дослідивши великий статистичний матеріал, пов'язаний із циклічністю проходження фаз, що змінювалися у промисловому виробництві, установив існування довгих хвиль, або великих циклів кон'юнктури, тривалістю в 40-60 років. Основними причинами виникнення довгих хвиль М. Кондратьєв вважав нововведення, відкриття нових ринків тощо. Дослідник звернув увагу на зв'язок довгих хвиль із технічним розвитком виробництва, науково-технічними відкриттями та винаходами. Учений не використовував поняття «нововведення», але, по суті, досліджував динаміку саме нововведень. Він достатньо глибоко досліджував причини і характер коливань економічного розвитку, але не зміг у повному обсязі пояснити причини інтересу підприємців до нових технологій у певні періоди, з'ясувати мотивацію залучення радикальних нововведень у виробничу діяльність суб'єктів господарювання. Ці недоліки в теорії спонукали до подальших досліджень, результатом яких стали інноваційні теорії технологічних змін [10; 33; 9].

Поштовхом до виникнення цих теорій стала теорія економічного розвитку Й. Шумпетера, який першим ввів термін «інновація» і виконав класифікацію нововведень за критерієм новизни. Й. Шумпетер також зробив спробу дослідити можливість реалізації нововведень і висунув ідею «ефективної конкуренції», яка відображала ринковий механізм як плідну взаємодію сил монополії та конкуренції, що базуються на нововведеннях. Відповідно до теорії динамічного розвитку капіталізму Й. Шумпетер пояснив коливання економічної кон'юнктури переривистого потоку нововведень, що викликається коливаннями капіталовкладень. Циклічність економічного розвитку розглядалася науковцем як закономірність. Відповідно до такої концепції рушійна сила економічного розвитку капіталістичного суспільства – масові інвестиції в основний капітал. Згідно з висновками Й. Шумпетера, що ґрунтуються на емпіричному аналізі характерних етапів НТП, саме технологічні нововведення є підставою коливань економічної активності [34]. На його погляд, нові технології з'являються періодично, через різні за тривалістю проміжки часу, а також переважно в значній кількості.

Наступники Й. Шумпетера (С. С. Кузнець, Р. Менш, А. Кляйкнехт, С. Цуру, Дж. ван Дейн, Р. Фостер, С. Глазьев та ін.) доводили правомірність кон'юнктурних циклів капіталістичної економіки як результату «припливів і відпливів нововведень», наслідком яких виступали фази зростання і депресії в економіці. Проте вони не додали ніякого статистичного обґрунтування цих явищ. Безперечною заслугою Й. Шумпетера було те, що він одним із перших виділив поняття нововведення та проаналізував його [31; 32; 35].

Наступний розвиток теорії нововведень отримали у США після Другої світової війни, у ФРН – у середині 60-х років. Серед інноваційних напрацювань післявоєнних років можна виділити моделі нововведень, орієнтованих на попит, та моделі, мотивовані пропозицією. У моделях, орієнтованих на попит, передбачається самостійний розвиток техніки й можливість конкретного вибору технологій відповідно до економічних критеріїв. У моделях, що мотивовані пропозицією, виділяється необхідність внутрішнього зв'язку між дослідженнями та виробництвом. Останній тип моделей ураховує досвід великих капіталістичних фірм, що створюють науково-дослідні лабораторії безпосередньо на підприємствах, не спираючись на традиційну взаємодію університетів і виробництва.

Вчення Й. Шумпетера і його послідовників сформували техніко-економічну парадигму, яка пояснила, що зміна технологій відбувається не через фізичний знос, а внаслідок того, що тривале використання певної технології, її поширення в галузі зменшує

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

норму прибутку підприємців. Намагаючись її збільшити, вони впроваджують нові типи технологій та техніки. Надалі відбувається ланцюговий процес впровадження таких інновацій іншими підприємцями.

Розглянемо більш докладно сутність категорії «інновація». Й. Шумпетер у своїй роботі «Теорія економічного розвитку» (1911) розглянув питання нових комбінацій змін у розвитку (тобто питання інновації) і дав повний опис інноваційного процесу [34]. Вчений виокремлював п'ять змін розвитку:

- 1) використання нової техніки, технологічних процесів або нового ринкового забезпечення виробництва;
- 2) упровадження продукції з новими властивостями;
- 3) використання нової сировини;
- 4) зміни в організації виробництва і в його матеріально-технічному забезпеченні;
- 5) поява нових ринків збуту [34].

Саме поняття «інновація» учений почав використовувати у 30-і роки ХХ ст. і розглядав його як зміну з метою впровадження і використання нового вигляду споживчих товарів, нових виробничих, транспортних засобів, ринків і форм організації у виробництві.

У науковій літературі можна зустріти використання таких термінів, як поняття «новизна», «нововведення» і «інновація». Їх досить часто ототожнюють, хоча між ними є принципова відмінність. «Нововведенням» може бути новий порядок, новий метод, винахід, патент, товарний знак, раціоналізаторська пропозиція, документація на новий або вдосконалений продукт (технологію, управлінський або виробничий процес, організаційну, виробничу або іншу структуру), ноу-хау, поняття, наукові підходи або принципи, документи (стандарти, рекомендації, методики, інструкції тощо). Новизна – це оформлений результат фундаментальних, прикладних досліджень, розробок або експериментальних робіт у якій-небудь сфері діяльності щодо підвищення її ефективності [2]. Необхідно зазначити, що новацією (лат. *novation* – зміна, оновлення) може бути новизна, якої не було раніше. Терміни «новизна», «новація» подібні.

Сучасні автори застосовують різноманітні визначення терміна «нововведення» згідно з цілями і специфікою досліджуваного об'єкта. Наприклад, К. Найт розглядає нововведення як «упровадження чого-небудь нового щодо організації або її безпосереднього оточення» і розцінює нововведення «як особливий випадок процесу зміни в організації» [3]. А. Г. Кругліков вважає, що «нововведення» – це нове науково-технічне досягнення, що знайшло використання в людській діяльності» [11]. Е. Менсфілд стверджує: «коли винахід починає застосовуватися, він стає науково-технічним нововведенням» [3]. Найбільш інтегроване й об'єктивне трактування поняття «нововведення» наводить Н. І. Лапін, який вважає, що нововведення «визначається як комплексний процес створення, розповсюдження і використання нового практичного засобу для нової або для кращого задоволення вже відомої потреби людей; одночасно це є процес пов'язаних із введенням нових змін у тому соціальному і речовому середовищі, у якому здійснюється його «життєвий цикл» [3].

Зауважимо, що нововведення означає, що новизна використовується з моменту ухвалення до поширення і з часом стає інновацією, яка є матеріальним результатом, отриманим від вкладення капіталу в нову техніку або технологію, у нові форми організації виробництва праці, обслуговування та управління, включаючи нові форми контролю, обліку, методів планування, аналізу тощо.

Із терміном «інновація» тісно пов'язані поняття «відкриття» і «винахід».

«Винахід» – нові прилади, механізми, інструмент, інші пристосування, створені людиною.

«Відкриття» – процес отримання раніше невідомих даних або спостереження раніше невідомого явища природи.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Відкриття відрізняється від «інновації» за такими особливостями:

1. Відкриття, а також винахід, робиться здебільшого на фундаментальному рівні, а інновація проводиться на рівні технологічного (прикладного) порядку.

2. Відкриття може бути зроблене винахідником-одинаком, а інновація розробляється лабораторіями, відділами, інститутами і втілюється у формулі інноваційного проекту.

3. Відкриття не має за мету отримати вигоди. Інновація ж завжди ставить за мету отримати яку-небудь помітну вигоду, зокрема більший приплив грошей, прибутку, підвищити продуктивність праці й знизити собівартість виробництва за рахунок застосування будь-якого нововведення в техніці та технології.

4. Відкриття може відбутися випадково, а інновація завжди є результатом пошуку. Її випадково не виробляють. Вона потребує певної чіткої мети і техніко-економічного обґрунтування.

Проаналізуємо наукові підходи вчених до розуміння сутності категорії «інновація». У табл. 1 представлені базові концепції трактування цієї дефініції.

Таблиця 1

Інтерпретації науковців визначення поняття «інновація»

Автор	Визначення поняття
1	2
Й. Шумпетер	Інновація – зміна з метою впровадження і використання нових виглядів споживчих товарів, нових виробничих, транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості
К. Найт	Інновація – це впровадження чого-небудь нового щодо організації або її безпосереднього оточення, особливий випадок процесу зміни в організації
А. Кругліков	Інновація – це нове науково-технічне досягнення, що знайшло використання в людській діяльності
Е. Менсфілд	Інновація – це винахід, який починає застосовуватися на практиці
П. Лелон	Інновація – це впровадження новизни в економічний цикл
Н. Лапін	Інновація – це комплексний процес створення, поширення і використання нового практичного засобу (новизни) для нової або для кращого задоволення вже відомої потреби людей; одночасно це процес пов'язаних із введенням нових змін у тому соціальному й речовому середовищі, у якому здійснюється його «життєвий цикл»
В. Гунін	Інновація – результат практичного (або науково-технічного) освоєння новизни
С. Ільєнкова	Інновація – перетворення потенційного науково-технічного прогресу на реальний, такий, що втілюється в нових продуктах і технологіях
І. Балабанов	Інновація – матеріалізований результат, отриманий від вкладення капіталу в нову техніку або технологію, у нові форми організації виробництва праці, обслуговування і управління, аналізу тощо
Ю. Морозов	Інновація – це будь-які технічні, організаційні, економічні й управлінські зміни, відмінні від існуючої практики в даній організації
Г. Гамідов	Інновація – це нововведення «під ключ»
Р. Фатхутдінов	Інновація – це кінцевий результат упровадження новизни з метою зміни об'єкта управління і отримання економічного, соціального, науково-технічного, екологічного або іншого виду ефекту
В. Попов	Інновація – це заміна старого об'єкта (явища) новим
В. Стадник, М. Йохна	Інновація – кінцевий результат креативної діяльності, втілений у виведеному на ринок новому або вдосконаленому продукті, технологічному процесі, який використовується в практичній діяльності, або новому підході в наданні споживчих послуг
Т. Брайан	Інновація – це процес, у якому інтелектуальний товар – винахід, інформація, ноу-хау або ідея – набуває економічного змісту
Л. Водачков, О. Водачкова	Інновація – цільова зміна у функціонуванні підприємства як системи (кількісне, якісне в будь-якій сфері діяльності підприємства)
Б. Санто	Інновація – це суспільний, технічний, економічний процес, практичне використання ідей, винаходів, яке призводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, орієнтоване на економічну вигоду, прибуток, додатковий дохід, охоплює весь спектр видів діяльності – від дослідження і розробок до маркетингу

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Закінчення табл. 1

1	2
«Керівництво Осло»	Інновація – введення у вжиток якого-небудь нового або значно поліпшеного продукту (товару чи послуги) або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу в діловій практиці, організації робочих місць або зовнішніх зв'язках
Євразійська рада зі стандартизації, метрології та Сертифікації	Інновація – нові або вдосконалені технології, види продукції або послуг, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що сприяють просуванню технологій, товарної продукції та послуг на ринок

Джерело: розроблено авторами на основі [2; 3; 5; 9-11; 23; 27; 33-35].

Для обґрунтування сутності категорії «інновація» та її використання в нормативних документах та для погодження робіт зі збору, обробки й аналізу інформації про науку та інновації в межах Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) була створена Група національних експертів за показниками науки і техніки, яка розробила «Керівництво Фраскаті» («Передбачувана стандартна практика для обстежень досліджень і експериментальних розробок»). Цей документ отримав саме таку назву у зв'язку з тим, що перша його версія порад була прийнята в місті Фраскаті (Італія) у 1963 р. Положення Керівництва Фраскаті час від часу уточнюються, що спричинене зміною у стратегії науково-технічної політики на національному й міжнародному рівнях, в організації наукових досліджень і розробок. Методика збору даних про технологічні інновації ґрунтується на рекомендаціях, прийнятих в Осло в 1992 р. Вона отримала назву «Керівництво Осло» [23].

У міжнародних стандартах інновація визначається як остаточний результат інноваційної діяльності, що здобув втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, запровадженого на ринку, процесу, який використовується в практичній діяльності, або в новому підході до надання послуг.

Згідно з Законом України «Про інноваційну діяльність» поняття «інновація» трактується так: інновації – знов створені (вживані) і (або) удосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, які істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери [21].

Беручи до уваги недоліки, які були виявлені в процесі вивчення поняття «інновація», вважаємо, що найбільш ґрунтовним визначенням є визначення Євразійської ради зі стандартизації, метрології та сертифікації. Це визначення охоплює всю багатогранність видів новизни, які лежать в основі інноваційного процесу, включає той факт, що будь-яка новизна перетворюється в інновацію тільки в результаті практичної реалізації. Найголовнішим аспектом у цьому трактуванні є те, що вказується мета – вигода (ефект), яку переслідує будь-який новатор (від винахідника до промислового підприємства). Отже, при визначенні поняття були враховані основні властивості, які притаманні інноваціям: новизна, затребуваність ринку, отримання прибутку.

Інновація являє собою втіленням на ринку результатом, отриманим від інвестицій у новий продукт або операцію (технологію, процес). При втіленні інновації, готової до продажу, відбувається обмін «гроші – інновація». Грошові кошти, отримані підприємцем у процесі такого обміну, покривають витрати на створення та реалізацію нововведення, приносять прибуток від продажу, виступають джерелом до створення нововведень.

Інновації стали одним із головних чинників економічного розвитку на фінансових ринках і у діяльності фінансових інститутів. У науковій літературі їх появу та широке впровадження пояснюють зміною економічного середовища, яке стимулює пошук високоприбуткових сфер вкладення капіталу та одержання високих прибутків [16; 19].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Саме завдяки розвитку та використанню фінансових інновацій сьогодні фінансовий сектор посідає чільне місце в структурі фінансових та економічних систем у країнах усього світу [33, с. 10]. Розглянемо сутність категорії «фінансова інновація».

Зі світової історії фінансів і банківської справи можна навести достатньо багато яскравих прикладів найбільш відомих проривних фінансових інновацій, які суттєво вплинули на розвиток фінансової сфери, зокрема: запровадження у XV ст. вексельного обігу, перехід у XIX ст. до золотого стандарту, початок випуску банківських карток у середині XX ст., демонетизація золота і перехід у 1970-х роках до системи вільно плаваючих курсів, широке використання наприкінці XX ст. похідних фінансових інструментів, складних структурованих і гібридних інструментів, нових методів хеджування валютних ризиків, створення опціонних і ф'ючерсних бірж, запровадження електронної комерції, виконання онлайн-операцій тощо [15; 16]. Сучасна реальність свідчить про те, що процес упровадження фінансових інновацій у практику діяльності фінансових установ розвивається дуже швидко й у майбутньому його темпи будуть лише зростати.

У науковій літературі також існують різні підходи до розуміння категорії «фінансова інновація». Зокрема, Д. Кокурін і В. Волков визначають фінансову інновацію як реалізований у формі нового продукту або операції кінцевий результат інноваційної діяльності у фінансовій сфері. Як приклад, автори наводять нові технології здійснення фінансових операцій на основі обчислювальної техніки, а також нові фінансові продукти: похідні цінні папери, схеми продажу цінних паперів, нові типи гарантійних зобов'язань тощо. На їхню думку, фінансовий сектор завдяки постійному руху фінансових активів і зобов'язань є дуже динамічною системою, що сприяє розширенню та поглибленню зв'язків фінансового ринку із зовнішнім середовищем. Завдяки такому взаємозв'язку між активами та зобов'язаннями ринок фінансових інновацій має інтегральний характер [8, с. 26].

Р. Наполі визначає фінансові інновації як:

- 1) нововведення продукту чи послуги або суттєві поліпшення їх характеристик;
- 2) нове або значне вдосконалення методу, обладнання або навичок;
- 3) суттєве поліпшення характеристик запропонованого продукту (послуги), методів, обладнання або навичок, що використовувалися раніше [37].

Одним із найбільш ґрунтовних, на нашу думку, є визначення, наведене Н. Пантелеєвою. Дослідниця пропонує розуміти під фінансовою інновацією результат творчого пошуку нового підходу до вирішення проблеми у фінансовій галузі, який реалізується шляхом створення та дифузії нових фінансових продуктів, послуг, інструментів, технологій, процесів і організаційних форм, орієнтованих на ефективне управління фінансовими ресурсами та ризиками, забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності в умовах мінливості, невизначеності й інформаційної асиметрії економічного середовища [20, с. 28].

У табл. 2 представлені наукові підходи до розгляду змісту дефініції «фінансова інновація».

Дослідження наукових праць свідчить про те, що більшість науковців головними факторами виникнення інновацій вважає розвиток науки, техніки та технологій. Водночас під час аналізу умов формування фінансових інновацій учені виокремлюють більш широке коло специфічних чинників, які притаманні фінансовій системі, зокрема дерегулювання та лібералізацію фінансових ринків, їх високу волатильність, асиметрію інформації, підвищення фінансових ризиків, необхідність зменшення транзакційних та операційних витрат тощо [37; 16].

Таблиця 2

Інтерпретації науковців визначення поняття «фінансова інновація»

Автор	Визначення поняття «фінансова інновація»
М. Міллер	Це зміни у фінансових інститутах та інструментах
П. Туфано	Це створення та поширення нових фінансових інструментів, а також фінансових технологій, інститутів і ринків.
В. Федоренко	Це процеси конструювання й запровадження в обіг нових фінансових інструментів, технологій фінансового інвестування.
Фінансово-економічний словник	Це методи, застосовувані підприємствами для здійснення операцій із новими видами фінансових активів або нових операцій із уже наявними активами.
О. Мозговий	Це нові фінансові інструменти та фінансові технології.
Д. Кокурін, В. Волков	Це реалізований у формі нового продукту або операції кінцевий результат інноваційної діяльності у фінансовій сфері.
Р. Наполі	Це нововведення продукту чи послуги або суттєві поліпшення їх характеристик; нове або значне вдосконалення методу, обладнання або навичок; суттєве поліпшення характеристик запропонованого продукту (послуги), методів, обладнання або навичок, що використовувалися раніше.
Н. Пантелеєва	Це результат творчого пошуку нового підходу до вирішення проблеми у фінансовій галузі, який реалізується шляхом створення та дифузії нових фінансових продуктів, послуг, інструментів, технологій, процесів і організаційних форм, орієнтованих на ефективне управління фінансовими ресурсами та ризиками, забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності в умовах мінливості, невизначеності й інформаційної асиметрії економічного середовища.

Джерело: розроблена авторами на основі [7; 8; 13; 20; 30; 36-38].

На погляд Ф. С. Мишкіна, головним чинником виникнення та запровадження фінансових інновацій є зміна економічного середовища, що стимулює пошук високоприбуткових інновацій. Крім того, серед чинників, що спонукають розвиток фінансових інновацій, він виділяє розвиток нової техніки та інформаційних технологій, високу волатильність процентних ставок, процентний ризик, а також бажання фінансових установ уникнути регуляторних приписів, які вони вважають обтяжливими [12].

П. Туфано виокремлює шість головних функцій фінансових інновацій, які, на його переконання, одночасно характеризують і причини їх виникнення:

1) інновації існують для того, щоб забезпечити ефективне функціонування «неповних ринків» шляхом сприяння вільному переміщенню фінансових ресурсів і хеджування ризиків;

2) подолання наслідків асиметрії інформації у фінансовому секторі;

3) мінімізація транзакційних витрат;

4) мінімізація податків та усунення недоліків у регулюванні;

5) посилення глобалізаційних процесів та інтернаціоналізація фінансових ринків, що дає змогу використовувати нові методи управління ризиками;

6) поширення технологічних змін та інформаційних технологій, які стимулюють інновації. Наприклад, нові методи андеррайтингу (OpenIPO), формування портфелів акцій (folioFN), нові ринки цінних паперів та засоби безпечного виконання операції, нові системи управління ризиками, послуги онлайн-планування пенсійного забезпечення тощо [38].

З погляду системного підходу до оцінки інноваційних процесів заслуговує на увагу розроблена Дж. Сінкі-мол. логічна модель фінансової інновації в банку, яка включає головні чинники її формування та використання. Ця модель була названа «ТОРКА» (англ. – *TRICK*) і має такий вигляд:

$TRICK + Rational\ Self-Interest \Rightarrow Financial\ Innovation,$

де Т – технології надання фінансових послуг, які впливають на зміну внутрішніх виробничих процесів фінансової установи, її предметну спеціалізацію, організаційну структуру тощо;

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

О – послаблення регулювання, використання методів уникнення законодавчих і нормативних обмежень, що сприяє розширенню можливостей інвестування та розробленню нових видів продуктів і послуг;

Р – процентний ризик, який характеризує мінливість темпів інфляції, рівня процентних ставок, а також рівень економічної активності;

К – конкуренція за клієнтів, від якої клієнти будуть отримувати користь від низьких цін і більш широкої пропозиції фінансових продуктів і послуг, а банківські установи – від підвищення ефективності за рахунок зростання масштабу, асортименту або спільних проєктів;

А – адекватність капіталу, який регулює всі види ризиків;

Rational Self-Interest – «розумна корисливість» [25].

На думку Дж. Сінкі-мол. фінансова інновація у вигляді нових продуктів і процесів є результатом поєднання фінансовою установою певної сукупності внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на її діяльність упродовж певного часу, використання яких дає змогу одержати додаткові прибутки.

Отже, можна зробити висновок про те, що одним із головних мотивів використання фінансових інновацій є збільшення обсягів прибутку для фінансової установи та забезпечення корисної вигоди для споживача.

Проведений аналіз дає змогу визначити, що фінансову інновацію треба розглядати як запровадження та практичне використання нововведення або зміну в діяльності фінансових ринків та інститутів, що базується на використанні нових, суттєво вдосконалених фінансових інструментів та/або продуктів, виконанні нових операцій, наданні нових (удосконалених) видів фінансових послуг і використанні нових фінансових технологій для забезпечення стабільності та ефективності функціонування фінансових ринків і інститутів. Таке тлумачення надає можливість врахувати головні структурні складові фінансових інновацій, їх значення та функції в діяльності фінансових ринків та інститутів.

На сьогодні фінансові інновації є вже невід’ємними складовими ринку кредитних послуг. Це сприяє зростанню конкуренції між фінансовими посередниками, і щоб залишатися конкурентоспроможними, ці установи зобов’язані розробляти та впроваджувати у свою діяльність новітні технології. Фінансові інновації також сприяють зміні самої системи надання позик клієнтам. Якщо раніше кредитні установи прагнули до універсального спектра послуг, то тепер вони спеціалізуються на наданні однієї або декількох фінансових послуг (роздрібні банки, лізингові, іпотечні й інші), що приносить їм високий прибуток і дозволяє посідати провідні позиції в окремому сегменті ринку фінансових послуг.

Кредитні інновації реалізуються у формі нового кредитного продукту або послуги. Вони спрямовані на задоволення економічних і соціальних потреб клієнтів і суспільства, несуть певну вигоду й пов’язані з переміщенням інвестиційно-фінансових активів і наданням фінансової інформації [22].

А. В. Андрєєва розкриває зміст кредитних інновацій у контексті створення «нового фінансового інструменту» як форми перерозподілу грошових ресурсів, що несе певний рівень ризиків, прибутковості й ліквідності, що відповідають потребам позичальників, кредиторів, інвесторів і інших учасників фінансового ринку. З цього погляду, розглядаємо кредитні інновації як:

- нові послуги;
- нові процеси виробництва;
- нові організаційні форми;
- нові кредитні продукти [1].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Створення інновацій дає кредитній організації тільки тимчасові конкурентні переваги. Саме тому необхідно розробляти довгострокові інноваційні стратегії розвитку кредитних установ, впровадження яких дозволяє поступово змінювати операційну діяльність, підвищувати якість надання послуг та забезпечувати можливість отримання стабільного доходу. Спектр сфер впровадження інновацій може бути представлений ринками, каналами збуту, клієнтськими групами, технологіями.

Основними стратегіями впровадження інновацій у кредитних організаціях є:

- адаптивна стратегія, яка орієнтується на реалізацію інновацій, уже випробуваних іншими установами;

- удосконалена стратегія, орієнтована на фундаментальну модифікацію наявних фінансових інновацій, дозволяє підняти імідж кредитної організації і провести диференціацію продуктів;

- попереджуюча стратегія, зосереджена на впровадженні революційних інновацій, мета якої завоювати провідні позиції за новими продуктами, послугами і технологіями, що не мають аналогів на ринку [24].

На сучасному етапі розвитку кредитних інновацій в українському кредитному секторі, проявляються такі напрями:

- віртуалізація фінансових інновацій (впровадження дистанційних каналів обслуговування, таких як інтернет-банкінг, цілодобова гаряча лінія, електронні технології переказу грошових коштів і таке інше);

- технологізація фінансових інновацій (використання новітніх розробок у сфері техніки, вдосконалення кредитного устаткування, який прискорює процес надання кредитів);

- фінансові інновації стають засобом зміцнення конкурентоспроможності на ринку кредитних послуг, де кожен прагне посісти чільне місце шляхом надання нових, якісних і вигідних послуг;

- активна реалізація фінансових інновацій приводить до змін характеру поведінки кредитних організацій, які змінюють інтенсивність конкуренції;

- фінансові інновації стають основним напрямом модернізації кредитної культури.

На вітчизняному ринку кредитних послуг є високий потенціал впровадження фінансових інновацій, але в Україні поки недостатньо інноваційних кредитних продуктів, хоча ця сфера досить активно розвивається з кожним роком. Однак впровадження нових технологій спостерігається переважно у сфері кредитування фізичних осіб.

Висновки і пропозиції. Інновація – це універсальна та багатогранна економічна категорія, актуальність дослідження якої підтверджується численними науковими роботами вчених у цій сфері. Інновації на сьогодні відіграють ключову роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств, організацій та фінансових установ.

Процеси цифровізації зумовили активне запровадження сучасних технологій у фінансову сферу, особливо в процес надання фінансових послуг різним клієнтам банківськими та небанківськими фінансовими посередниками. Відповідно, у статті розглянуто сутність категорії «фінансова інновація», проведено аналіз сформованих наукових концепцій до розгляду цієї дефініції. Особлива увага була сфокусована на розгляді сутності кредитних інновацій, їхньому економічному змісті та особливостям формування в межах ринку кредитних послуг. Встановлено, що такі інновації можуть полягати у впровадженні нових ідей та технологій у сферу продажу кредитних послуг, надання їх новим клієнтами, створення зручних технологій обслуговування споживачів таких послуг.

Враховуючи актуальність питань створення та впровадження в роботу фінансовими посередниками новітніх технологій надання кредитних послуг, опрацювання інформації клієнтів, що бажають отримати позики, недостатньо вивченими залишаються положення щодо ідентифікації типів кредитних інновацій, їх систематизації, механізмів впровадження та тих переваг від їх використання, які отримують споживачі та виробники кредитних послуг.

Список використаних джерел

1. Андреева А. В. Роль фінансових інновацій в розвитку ринку банківських послуг. *Банківські послуги*. 2010. № 6. С. 31–35.
2. Балабанов И. Т. *Инновационный менеджмент*. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 208 с.
3. Добров Г. М. Прогнозирование и оценки научно-технических нововведений / за ред. В. Б. Мусиенко; АН УССР. Центр. исслед. научн.-техн. потенциала и истории науки. Киев: Наук. думка, 1989. 280 с.
4. Друкер П. *Энциклопедия менеджмента*. Москва: Вильямс, 2006. 432 с.
5. ДСТУ 31279-2004: Євразійська Рада зі стандартизації, метрології і сертифікації (ЄРСС). Міждержавний стандарт «Інноваційна діяльність. Терміни і визначення». Мінськ: Белгосстандарт, 2005. с.
6. Езангина И. А. Научно-технический стратегический альянс: воплощение реализации принципа «открытых инноваций». *Фундаментальные исследования*. 2013. № 6-4. С. 945–948.
7. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник. Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2005. 238 с.
8. *Инновационная экономика (управленческий и маркетинговый аспекты)* / за ред. Д. И. Кокурина. Москва: Экономика, 2011. 532 с.
9. Йохна М. А. Економіка і організація інноваційної діяльності: навч. посіб. Київ: Академія, 2005. 400 с.
10. Кондратьев Н. Д. *Проблемы экономической динамики*. Москва: Экономика, 1989. 526 с.
11. Кругликов А. Г. *Системный анализ научно-технических нововведений*. Москва: Наука, 1991. 20 с.
12. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / пер. з англ. С. Панчишин, Г. Стеблій, А. Стасишин. Київ: Основи, 1998. 963 с.
13. *Міжнародні фінанси* / за ред. О. М. Мозгового. Київ: КНЕУ, 2005. 557 с.
14. Міщенко В. І. Методологічні та методичні проблеми запровадження таргетування інфляції. *Вісник Національного банку України*. 2006. № 5. С. 22–32.
15. Міщенко С. В. Економіко-статистичний аналіз факторів монетизації економіки. *Вісник Національного банку України*. 2012. № 1. С. 31–33.
16. Міщенко С. В. Нові тенденції в монетарній політиці і регулювання фінансових систем. *Фінанси та кредит*. 2010. № 40 (424). С. 23–29.
17. Міщенко С. В. Проблеми оцінки впливу стабільності функціонування грошово-кредитної сфери на економічну безпеку країни. *Фінанси України*. 2010. № 7. С. 35–49.
18. Науменкова С. В. Обеспечение инновационной доступности финансовых услуг в условиях интегрированного финансового рынка. *Управление инновациями-2015*. Новочеркасск, 2015. С. 164–169.
19. Науменкова С. В. Підвищення доступності фінансових послуг: актуальні питання регуляторної практики. *Фінанси України*. 2013. № 10. С. 20–33.
20. Пантелеєва Н. М. Фінансові інновації в банківській системі: теорія, методологія, практика: монографія. Київ: УБС НБУ, 2014. 540 с.
21. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
22. Родін Д. Я. Формування і просування фінансових інновацій банківського інституту на банківському ринку кредитних послуг. *Фінансова аналітика: проблеми і рішення*. 2015. № 22. С. 20.
23. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. 3-е изд. Москва: Центр исследований и статистики науки, 2006. 192 с.
24. Світовий досвід та перспективи розвитку електронних грошей в Україні. Науково-аналітичні матеріали. Вип. 10. Київ: Національний банк України, Центр наукових досліджень, 2008. 145 с.
25. Синки Дж.-мл. *Управление финансами в коммерческих банках* / пер. с англ. под ред. Ф. Я. Левиты, Б. С. Пинскера. Москва: Catallaxy. 820 с.
26. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. Київ: Наш формат, 2018. 736 с.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

27. Статистика науки и инноваций: Краткий терминологический словарь / под ред. Л. М. Гохберга. Москва: Центр досліджень та статистики науки, 1996. 112 с.
28. Третьякова Е. А. Развитие современных подходов к формированию инновационных стратегий кредитных организаций: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05 / ФГБОУ ВПО «Нижегородский государственный архитектурно-строительный университет». Нижний Новгород, 2012. 186 с.
29. Туган-Барановський М. І. Промислові кризи. Київ: Наук. думка, 1996. 260 с.
30. Федоренко В. Г. Инвестознaвство: підручник. 3-тє вид., доповн. Київ: МАУП, 2004. 480 с.
31. Фостер Р. Обновление производства: атакующие выигрывают. Москва: Прогресс, 1987. 272 с.
32. Цуру С. Конец японского «экономического чуда» / пер. с яп. В. Б. Рамзеса. Москва: Прогресс, 1981. 272 с.
33. Шумило І., Лисенко Р. Теоретичні і практичні аспекти аналізу стану фінансової системи економіки. *Вісник Національного банку України*. 2006. № 3. С. 6–11.
34. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Москва: Прогресс, 1982. 453 с.
35. Экономическая теория технического развития. Москва: Наука, 1990. 232 с.
36. Miller M. H. Financial Innovation: The Last Twenty Years and the Next. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*. 1986. № 12. P. 459–475.
37. Napoli R. Innovation in the Financial Sector: Persistence and Schumpeterian Hypotheses. *Journal of Service Science and Management*. 2008. № 1. P. 215–226.
38. Tufano P. Financial innovation. Handbook of the Economics of Finance. JAI Press, Inc., 2003. P. 307–336.

References

1. Andrieieva, A. V. (2010). Rol finansovykh innovatsii v rozvytku rynku bankivskykh posluh [The role of financial innovation in the development of the banking services market]. *Bankivski posluhy – Banking services*, 6, 31–35 [in Ukrainian].
2. Balabanov, I. T. (2000). *Innovatsiinyi menedzhment [Innovative management]*. St. Petersburg: Piter [in Russian].
3. Dobrov, G. M., Musienko, V. B. (Ed.) (1989). *Prognozirovanie i otsenki nauchno-tehnicheskikh novovvedenii [Prediction and evaluation of scientific and technological innovations]*. Kiev: Nauk. dumka [in Russian].
4. Druker, P. (2006). *Entsiklopediia menedzhmenta [Management Encyclopedia]*. Moscow: Viliams [in Russian].
5. GOST 31279-2004: (2005). *Ievraziiska Rada zi standartyzatsii, metrolohii y sertyfikatsii (IeRSS). Mizhderzhavnyi standart. «Innovatsiina diialnist. Terminy i vyznachennia» [Eurasian Council for Standardization, Metrology and Certification (ERCS). Interstate standard "Innovation. Terms and Definitions]*. Minsk: Belhosstandart [in Ukrainian].
6. Ezangina, I. A. (2013). Nauchno-tehnicheskii strategicheskii alyans: voploschenie realizatsii printsipa «otkrytykh innovatsii» [Scientific and Technical Strategic Alliance: Implementation of the Open Innovation Principle]. *Fundamentalnye issledovaniia – Basic research*, 6-4, 945–948 [in Russian].
7. Zahorodnii, A. H. (2005). *Finansovo-ekonomichni slovnyk [Financial and Economic Dictionary]*. Lviv: Vyd-vo NU “Lvivska politehnika” [in Ukrainian].
8. Kokurin D. I. (Ed.). (2011). *Innovatsionnaia ekonomika upravlencheskii i marketingovyi aspekty [Innovative Economics (Management and Marketing Aspects)]*. Moscow: Ekonomika [in Russian].
9. Iokhna, M. A. (2005). *Ekonomika i orhanizatsiia innovatsiinoi diialnosti [Economics and organization of innovation activity]*. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].
10. Kondratiev, N. D. (1989). *Problemy ekonomicheskoi dinamiki [Problems of economic dynamics]*. Moscow: Ekonomika [in Russian].
11. Kruhlikov, A. H. (1991). *Systemnyi analiz naukovykh i tehnicheskikh novovveden [System analysis of scientific and technical innovations]*. Moscow: Nauka [in Russian].
12. Myshkin, F. S. (1998). *Ekonomika hroshei, bankivskoi spravy i finansovykh rynkiv [Economics of money, banking and financial markets]*. (Trans. S. Panchyshyn, H. Steblii, A. Stasyshyn). Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

13. Mozghoviy, O. M. (Ed.). (2005). *Mizhnarodni finansy [International Finance]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
14. Mishchenko, V. I. (2006). Metodolohichni ta metodychni problemy zaprovadzhennia tarhetuvannia inflitsii [Methodological and methodic problems of the inflation targeting introduction]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy – Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 5, 22–32 [in Ukrainian].
15. Mishchenko, S. V. (2012). Ekonomiko-statystychnyi analiz faktoriv monetyzatsii ekonomiky [Economic and statistical analysis of factors of the economy monetization]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy – Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 1, 31–33 [in Ukrainian].
16. Mishchenko, S. V. (2010). Novi tendentsii v monetarnii politytsi i rehuliuвання finansovykh system [New trends in monetary policy and financial systems regulation]. *Finansy ta kredyt – Finance and Credit*, 40 (424), 23–29 [in Ukrainian].
17. Mishchenko, S. V. (2010). Problemy otsinky vplyvu stabilnosti funktsionuvannia hroshovo-kredytnoi sfery na ekonomichnu bezpeku krainy [Problems of estimation of influence of stability of functioning of monetary sphere on economic security of the country]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 7, 35–49 [in Ukrainian].
18. Naumenkova, S. V. (2015). Obespechenie innovatsionnoi dostupnosti finansovykh uslug v usloviakh integrirovannogo finansovogo rynku [Provision of innovative accessibility of financial services in the conditions of the integrated financial market]. Proceeding from *Upravlenie innovatsiiami – Innovation Management* (pp. 164-169). Novocherkassk [in Russian].
19. Naumenkova, S. V. (2013). Pidvyshchennia dostupnosti finansovykh posluh: aktualni pytannia rehuliatornoi praktyky [Increasing the accessibility of financial services: current issues of regulatory practice]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 10, 20–33 [in Ukrainian].
20. Pantelieieva, N. M. (2014). *Finansovi innovatsii v bankivskii systemi: teoriia, metodolohiia, praktyka [Financial innovations in the banking system: theory, methodology, practice]*. Kyiv: UBS NBU [in Ukrainian].
21. Pro innovatsiinu diialnist [On innovation activity]. № 40-IV (of July 4, 2002). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
22. Rodin, D. Ia. (2015). Formuvannia i prosuvannia finansovykh innovatsii bankivskoho instytutu na bankivskomu rynku kredytnykh posluh [Formation and promotion of financial innovations of a banking institute in the banking market of credit services]. *Finansova analityka: problemy i rishennia – Financial analytics: problems and solutions*, 2, 20 [in Ukrainian].
23. *Rukovodstvo Oslo. Rekomendatsii po sboru i analizu dannykh po innovatsiiam [Oslo Guide. Recommendations for the collection and analysis of innovation data]*. (2006). (3rd ed.). Moscow: Tsentr doslidzhen ta statystyky nauky [in Russian].
24. *Svitovyi dosvid ta perspektyvy rozvytku elektronnykh hroshei v Ukraini. Naukovo-analitychni materialy. [World experience and prospects for electronic money development in Ukraine. Scientific and analytical materials]*. (2008). (Vol. 10). Kyiv: Natsionalnyi bank Ukrainy, Tsentr naukovykh doslidzhen [in Ukrainian].
25. Sinki, Dzh.-ml. (2015). *Upravlenie finansami v kommercheskikh bankakh [Financial management in commercial banks]*. [Trans. F. E. Levites, B. S. Pinsker]. Moscow: Catallaxy [in Russian].
26. Smit, A. (2018). *Doslidzhennia pro pryrodu i prychny bahatstva narodiv [Studies on the nature and causes of the wealth of nations]*. Kyiv: Nash format [in Ukrainian].
27. Gohberg, L. M. (Eds.). (1996). *Statistika nauki i innovacij [Statistics of science and innovation]*. Moscow: Tsentr issledovani i statistika nauki [in Russian].
28. Tretiakova, E. A. (2012). *Rozvytok suchasnykh pidkhodiv do formuvannia innovatsiinykh stratehii kredytnykh orhanizatsii [Development of modern approaches to the formation of innovative strategies of credit institutions]*. (Candidate's thesis). FGBOU VPO "Nizhny Novgorod State Architectural and Construction University", Nizhny Novgorod [in Russian].
29. Tuhon-Baranovskiy, M. I. (1996). *Promyslovi kryzy [Industrial crises]*. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
30. Fedorenko, V. H. (2004). *Investoznavstvo [Investment science]*. (3rd ed.). Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
31. Foster, R. (1987). *Obnovlenie proizvodstva: atakuiuschie vyigryvaiut [Production renewal: attackers win]*. Moscow: Prohress [in Russian].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

32. Tsuru, S. (1981). *Konets yaponskogo «ekonomicheskogo chuda» [The end of the Japanese "economic miracle"]*. (Trans. W. B. Ramses). Moscow: Progress [in Russian].
33. Shumylo, I., Lysenko, R. (2006). Teoretychni i praktychni aspekty analizu stanu finansovoi systemy ekonomiky [Theoretical and practical aspects of the analysis of the state of the financial system of the economy]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy – Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 3, 6–11 [in Ukrainian].
34. Shumpeter, I. (1982). *Teoriia ekonomicheskogo razvitiia [Theory of economic development]*. Moscow: Prohress [in Russian].
35. Hlaziev, S. Yu. (1990). *Ekonomicheskaya teoriia tehniceskogo razvitiia [Economic theory of technical development]*. Moscow: Nauka [in Russian].
36. Miller, M. H. (1986). Financial Innovation: The Last Twenty Years and the Next. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 12, 459–475.
37. Napoli, R. (2008). Innovation in the Financial Sector: Persistence and Schumpeterian Hypotheses. *Journal of Service Science and Management*, 1, 215–226.
38. Tufano, P. (2003). *Financial innovation. Handbook of the Economics of Finance*. JAI Press, Inc., 307–336.

Дубина Максим Вікторович – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Дубина Максим Вікторович – доктор экономических наук, доцент, заведующий кафедрой финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Dubyna Maksym – Doctor of Economics, Associate Professor, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: maksim-32@ukr.net; mvdubyna@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5305-7815>

ResearcherID: F-3291-2014

Scopus Author ID: 56912277800

Садчикова Ірина Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансово-економічної безпеки Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Садчикова Ирина Владимировна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансово-экономической безопасности Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Sadchykova Iryna – PhD in Economics, Associate Professor of Financial and Economic Security Department, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka St., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: aspirant_chstu@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5144-1306>

Researcher ID: F-4936-2014

Чийпеш Наталія Миколаївна – аспірантка кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Чийпеш Наталья Николаевна – аспірантка кафедры финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Chiiresh Natalia – PhD student of Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: natalija.chijpesh@gmail.com